

ХРИСТИЯНСЬКІ ЦІННОСТІ У СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У статті зроблено спробу розглянути релігійний чинник як один з альтернативних засобів залучення підростаючого покоління до загальнолюдських цінностей та формування творчої особистості через навчання у релігійних недільних школах. Зосереджено увагу на методах та прийомах формування християнського світогляду в учнів недільних шкіл. Вказано, що саме досвід останніх може сприяти розв'язанню деяких загальноосвітніх проблем сучасної школи.

Пріоритетними для вирішення на сучасному етапі розвитку України є проблеми залучення підростаючого покоління до загальнолюдських цінностей, формування в учнів та студентів рис громадянськості, відповідальності перед суспільством і державою. На практиці педагогам стає дедалі важче реалізовувати виховні і розвиваючі завдання. Це пов'язано з недостатнім сімейним вихованням особи, постійним негативним впливом зовнішніх факторів (у першу чергу, матеріалів друкованих та електронних ЗМІ), запозичення іноземних молодіжних ідеалів, що вступають у суперечність зі збереженими в народних традиціях українців.

Перед викладачами середньої і вищої школи постали невідомі донедавна глобальні проблеми дисципліни, невихованості у ставленні до ровесників, небажання вчитися, відсутності пізнавального інтересу тощо. Звісно, не можна робити значні узагальнення і поширювати ці ознаки на всіх школярів і студентів. Проте, на нашу думку, ця проблема на сьогодні набула загрозливого характеру [1].

Нині багато вітчизняних педагогів звертаються до перевірених вітчизняною і світовою практикою християнських цінностей. Це не випадково, оскільки християнська традиція є домінуючою темою в житті нашого народу. Українці протягом століть дотримувались християнських норм життя і завжди були релігійними, що дало їм змогу створити високу духовну культуру.

У християнській традиції духовність пов'язана з вірою в Бога та дотриманням християнських чеснот: вважається, що складовими духовності є істина, добро і краса. Однією з провідних ідей в моральному плані є ідея справедливості, яку з богословської точки зору знаходимо у відомій ідеї гріхопадіння, спасіння та спокутування гріхів [2: 81].

Тому ми вважаємо, що проблема формування духовних цінностей у сучасному суспільстві та альтернативні шляхи їх впровадження належать до актуальних проблем сучасної науки.

Виділяють такі підходи щодо релігійної освіти і виховання в загальноосвітніх середніх закладах:

- 1) необхідність відновлення виховання на засадах християнської моралі;
- 2) відмова від упровадження релігійного виховання;
- 3) впровадження курсу християнської моралі для частини учнів за бажанням їхніх батьків [3: 55].

Запропоновані підходи щодо релігійного виховання й освіти не нові для педагогічної думки. Полеміка з цього приводу велася на початку ХХ ст., коли з'явилася потреба в зміні підходу до релігійної освіти в навчальних закладах.

Сучасні дослідники детально її розглядають, на основі чого слід зробити висновок про її важливість при формуванні сучасних виховних ідеалів. Так, український теолог Б. Гудзяк відзначає, що християнство постало головним джерелом фундаментальних етичних і моральних ідей та цінностей нашого народу [4], С. Мулярчук дослідив вплив християнської моралі на сучасні проблеми розвитку суспільства. Значний доробок у цьому плані мають українські дослідники: М. Бабій, В. Бондаренко, А. Колодний, Б. Лобовик, Л. Пилипович [5].

Метою статті є розгляд релігійного чинника як одного з альтернативних засобів залучення підростаючого покоління до загальнолюдських цінностей та формування творчої особистості через навчання в релігійних недільних школах.

Релігія в житті суспільства відіграє важливу роль і її доцільно використовувати як один з можливих засобів залучення членів суспільства до загальнолюдських цінностей, формування творчої особистості. Проблемою співвідношення впливу релігійного фактора на суспільне життя людей займаються сучасні дослідники. У підручниках з релігієзнавства деякі науковці обмежуються посиланнями про важливість релігії в утвердженні гуманності загальнонародних духовних цінностей без теоретичного обґрунтування проблеми [6: 22]. Серед останніх досліджень знаходимо також чітко виділені риси моральності, які характерні християнській релігії, зокрема вчення про добродійність, ідея братського єднання людей тощо [7: 16]. Сучасні дослідники відводять важливе місце релігійним почуттям як одній зі складових релігійного комплексу [8: 186-188].

Церква, яка ще в епоху Київської Русі посіла місце основного носія культури і мистецтва нашого народу і залишалась ним тривалий час, регламентує і сьогодні доброзичливі норми стосунків між людьми, виховуючи глибокі почуття поваги молоді до старших, дітей до батьків, милосердя, патріотичні почуття тощо [9]. Г. Ващенко вважав, що до революції 1917 року головними чеснотами українців були глибока релігійність, стриманість у словах і поведінці, працелюбність, цнотливість, гостинність, патріотизм, високий естетизм життя, дружба, Повага до старших, повага до жінок, правдивість; щирість, скромність [10]. Такі ж людські вади, як гордість, заздрощі, лицемірство, пияцтво, лихослів'я засуджувалися християнством.

Зміст християнської моралі подає Велика книга людства – Біблія. Для всіх народів світу Біблія – найважливіша пам'ятка культури. Виявляється, коли ми говоримо: спить сном праведника, дивиться крізь пальці, не має докорів сумління, робити із себе посміховисько, міряти тією самою міркою, аж волосся дибки стає, Вавилонське стовпотворіння, вовк в овечій шкурі, випити гірку чашу; хто копає яму, сам у неї упаде, – ми

тим самим цитуємо Біблію. А скільки чудових легенд, повчальних притч містить Вічна Книга! Скільки біблійних історій, легенд, сюжетів яких увічнили художники світу на своїх полотнах, застигли у вічній красі музеїв світу. Без знання біблійних сюжетів ці картини для нас були б німими. Біблія – вічне джерело, з якого черпає натхнення світове мистецтво, культура світу [11: 33].

Вважаємо, що десять заповідей Божих – це десять моральних еталонів, які мають бути дороговказом людям у певних життєвих ситуаціях. На відміну від епікурейського вчення (їж, пий, веселись, тому що завтра помреш від безцільного існування), християнство проповідує вищі цінності: любов, турботу, чесність, здатність тримати слово; норми моральної поведінки людей [9].

Виникає питання, яким чином ознайомлювати дітей зі змістом Біблії, учити жити за християнськими законами, оскільки освіта в Україні носить світський характер. На наш погляд, одним із шляхів залучення підростаючого покоління до норм християнської моралі є вивчення Біблії в недільних школах, які працюють при церквах, духовних семінаріях, тощо.

Не секрет, що в традиційних школах немало учнів збайдужілих до навчання, з повною втратою інтересу до знань. Отож, не буде зайвим дослідити педагогічні надбання інших типів навчальних закладів, у тому числі й християнських недільних шкіл.

Педагоги цих шкіл підкреслюють, що Христос ніколи не цурався людей, якими б вони не були. Вій завжди починав бесіду з того, що було цікаве слухачам. Так і вчитель не повинен прагнути втлумачити учневі набір своїх власних знань, бо той має самостійно робити висновки.

Ось методи вивчення Біблії в типовій християнській школі:

- Усвідомлення змісту притчі. Повчання Христове не є сухим і абстрактним, а образним. Щоб показати дітям необхідність постійно працювати і відповідати за результати, наводиться притча з Біблії про таланти (Мт. 25, 14-30) [12].

У ній ідеться про господаря, який, від'їжджаючи в чужу країну, дав кожному із своїх трьох слуг певну кількість грошей. Перший і другий уклали їх у справу і одержали прибутки. А третій – закопав, аби зберегти їх до приїзду господаря. Перших двох господар похвалив, а третього жорстоко покарав. На думку вчителів, ця притча має збуджувати в учнів бажання не байдикувати, а максимально використовувати даровані їм Богом таланти.

- Наочні приклади. Христос унаочнював істини свого вчення. Наприклад, він показав своїм учням на дитину і порадив їм бути чистими, як діти, щоб увійти в Царство небесне.

Наочні приклади допомагають знайти конкретний шлях до розуміння абстрактних понять. Використання репродукцій, картин на Біблійні сюжети допомагають сприймати їх.

- Проповідь. Найяскравіший приклад – Нагорна проповідь Христа. Проповідь – це твір, у якому в емоційній, наочній формі висловлювались основи вчення.

- Запитання і відповіді. Христос намагався зацікавити людей своїми запитаннями, щоб пояснити окремі положення свого вчення.

- Обговорення. Прикладом цього є зустріч біля колодязя із Самарянкою, коли Ісус спочатку змусив її замислитися, потім висловити свої думки та впевнитися у правоті цього вчення.

- Активні дії. Вчитель розповідає чи демонструє учням певні дії, а вони засвоюють їх за допомогою вражень. Коли ж учень сам виконує їх, то вчиться через вираження.

Отже, діяльність – шлях до вдосконалення. Під час вивчення Біблії важливо знати і пам'ятати слова, але ще важливіше розуміти і сприймати думки та ідеї твору, вміти правильно висловити їх, застосувати на практиці.

Таким чином, педагог повинен:

1. Допомогти учням зрозуміти мету уроку.
2. Дати можливість учням передати її своїми словами.
3. Разом з вихованцями дослідити формування істинності твердження і навчити обґрунтовувати свою думку.

4. Застосовувати вивчені істини в практиці власного життя і різних життєвих ситуаціях.

Саме участь учня в пізнанні робить урок цікавим, а навчальний процес – ефективним.

У процесі навчання вчитель ставиться до учнів диференційовано, прагнучи навчити як сильних, так і слабких, користується різноманітними методами відповідно до ситуацій.

Кожен віковий період потребує різноманітних педагогічних прийомів. Малята 3-5 років краще засвоюють матеріал наслідуванням, повторенням. Тому для них пропонують чотири основних методи роботи: рухливі ігри; ігри з предметами; ігри, що ґрунтуються на мові; традиційні дитячі ігри.

Навчальні методи для підлітків інші:

- Лекція. Перед лекцією групу ділять на дві команди. Кожній команді з них ставлять запитання, на які треба відповісти після лекції. Учитель дає певний час групам для обговорення, а потім вислуховує відповіді.
- Художні заняття.
- Аналіз життєвих ситуацій. Учні пишуть варіанти розповідей на сюжет Біблії.
- Дискусії. Дають можливість вільно спілкуватися, розвивають мову учнів, сприяють спільному пошуку шляхів розв'язання проблеми, формують уміння вислуховувати думку товаришів.
- Музична діяльність. Урізноманітнює навчання, допомагає активно вивчати і запам'ятовувати Святе Письмо, засвоювати правила поведінки, вносити радість у працю і відпочинок.

Зазначимо, що вказаний шлях (навчання в релігійних недільних школах) "спрацьовує" в тій ситуації, коли батьки з повагою ставляться до релігії, християнства зокрема, бажать, щоб їхні діти опановували Біблію, але

самі ще не досить релігійні чи ознайомлені з Біблією недостатньо, принаймні для того, щоб пояснювати її дітям. Досить часто батьки, і позитивно налаштовані на прийняття дитиною віри в Бога, саме через дитину приходять до віри. Це є особливо актуальним у наш час, коли діти значно легше йдуть до Бога, ніж їхні заідеологізовані в недалекому минулому батьки.

Позитивний досвід вивчення Біблії в молодших та середніх класах є на Київщині, в загальноосвітніх школах № 2 та № 4 м. Вишневого. Заняття з вивчення Біблії відбуваються на прохання батьків дітей. До послуг дітей дитячі Біблії, яскраві релігійні зошити, розраховані на 13 уроків, кожен з яких розкриває дітям у доступній формі сторінки Слова Божого. Ось деякі назви тем уроків: "Ісус подав нам всім приклад", "Друзі дуже важливі", "Навчіться любити", "Спілкування і допомога", "Тримати слово" та ін. На уроках діти вивчають десять Божих заповідей, молитви, розігрують морально-етичні сценки, аналізують різноманітні життєві ситуації [9].

Насамкінець хочеться нагадати слова видатного класика вітчизняної педагогіки К.Д. Ушинського, який у статті "Про народність в суспільному вихованні" сказав про християнство так: "Є лише один ідеал досконалості, перед яким схиляються всі народності, це ідеал, який подає нам християнство. Все, чим людина, як людина, може і повинна бути, передається цілковито в божественному вченні, і вихованню залишається лише, передусім всього і в основу всього, укорінити вічні істини християнства" [13].

Ця теза є абсолютним підтвердженням того, що християнська мораль – надійний і правильний дороговказ у вихованні сучасних дітей.

Не будемо стверджувати, що форми і методи, педагогічні прийоми, які використовуються в недільних школах – панацея від усіх негараздів сучасної державної школи. Однак, уважне вивчення їхнього досвіду може сприяти розв'язанню деяких загальноосвітніх проблем. Адже в його основі лежать такі привабливі на сучасному етапі положення, як віра у моральний світовий порядок і, що особливо важливо, почуття вини, переживання за аморальний вчинок, що тягне за собою справедливе покарання. Це на сьогодні може бути пов'язано з порушенням законодавства чи неписаних моральних норм. У першому випадку особливу увагу ми звертаємо на такі риси, як правосвідомість та політична освіченість, що у свою чергу пов'язано з концепцією громадянського виховання. У другому випадку згідно з релігійною традицією має наступити страждання, обґрунтування чого є положення про Христа, який своїми стражданнями спокутував гріхи людей. Але відкинувши релігійні погляди, його можна розглядати як духовний моральний образ, моральну досконалість, до здобуття таких рис слід прагнути і виховувати їх у молоді.

Таким чином, ми вважаємо, що перспективним є питання адаптації прийомів та методів виховання та навчання у недільних школах до умов сучасної школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Нагорна Т.В. Релігійний чинник у процесі формування творчої особистості в сучасному навчальному закладі // Наук. Релігія. Суспільство. – 2005. – № 2. – С. 125-129.
2. Релігієзнавство: навчальний посібник / За ред. С. Бублика. – К., 1998. – С. 81.
3. Тимчик О. Проблема релігійного виховання на початку ХХ століття // Початкова школа. – 1996. – № 3. – С. 55-56.
4. Гудзяк Б. Українське релігійне життя впродовж перших п'яти років незалежності // Україна і новий світовий порядок, 1991-1996. – Оттава: Оттавський університет. – С. 49-72.
5. Виговський Л. Церква як фактор формування громадянського суспільства в Україні // Наука. Релігія. Суспільство. – 2004. – № 2. – С. 187-193.
6. Релігієзнавство: Підручник / За ред. М. Заковича. – К., 2000. – 350 с.
7. Релігієзнавство: Навчальний посібник / за ред. М. Рибачка. – К., 1997. – 239 с.
8. Академічне релігієзнавство / За ред. А. Колодного. – К., 2002. – 764 с.
9. Повалій Л. Християнські цінності української родини: традиції і сучасність // Початкова школа. – 2003. – № 9. – С. 52-54.
10. Ващенко Г. Виховний ідеал: Підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків. – 3-тє вид. – Полтава, 1994. – Т. 1. – С. 138.
11. Мовчун А. Вивчення біблійних легенд на уроках читання у 4 класі // Початкова школа. – 2005. – № 4. – С. 33-38.
12. Біблія, або Книги Святого письма Старого й Нового заповіту. – Об'єднання біблійних товариств, 1980. – 296 с.
13. Ушинський К.Д. Твори: В 6 т. – К.: Рад. шк., 1954. – Т. 2. – 163 с.

Матеріал надійшов до редакції 17.01.2008 р.

О.А. Самойленко. Христианские ценности в системе современного образования.

В статье сделана попытка рассмотреть религиозный фактор как одно из альтернативных средств приобщения подрастающего поколения к общечеловеческим ценностям и формированию творческой личности через обучение в религиозных воскресных школах. Сосредоточено внимание на методах и приемах формирования христианского мировоззрения в учеников воскресных школ. Указано, что именно опыт последних может способствовать решению некоторых общеобразовательных проблем современной школы.

O.A. Samoylenko. Christian Values in the System of Modern Education.

In the article an attempt to consider a religious factor as one of alternative facilities of attaching the rising generation to the general values and creative personality formation through teaching at religious Sunday school is done. Attention is concentrated on the methods and ways of Christian world outlook formation in the students of Sabbath schools. It is indicated, that exactly the experience of the last can promote the solution of some general problems of modern school.